

Partizanstvo na Gorenjskem - žarek upanja v Evropi

Osvobodilno gibanje na Gorenjskem, ki je bilo proti koncu leta 1941 izredno živahno, lahko bi dejal, da je prednjačilo pred vsemi slovenskimi pokrajinami, se z nastopom pomladi 1942 nikakor ni moglo prav razmahniti. Vzrok je ležal brez dvoma v strašnem terorju, ki so ga Nemci po množični vstaji prebivalstva decembra 1941 v Poljanski dolini, v Bohinjskem kotu in Zgornjesavski dolini ter po bitki v Dražgošah še posebno zaostri. Cilj tega terorja je bil streti odpor prebivalstva in uničiti partizane. K temu zastoju je prav gotovo prispevalo tudi to, da so partizani v zimskih mesecih 1942 zaradi silnega mraza in visokega snega morali prenehati z akcijami in napadi na sovražnika, ki so se poprej vrstili eden za drugim. Pobuda, ki so jo poprej imeli partizani, je prešla na nemško stran. Razen tega pa je uspelo gestapu v prvih mesecih leta 1942 zajeti in aretirati znaten del aktivnih sodelavcev in organizatorjev OF in s tem skoraj v celoti razbiti obstoječo organizacijo OF na Gorenjskem.

Zastraševanje Slovencev

Da bi onemogočilo ponovni razvoj in polet osvobodilnega gibanja na Gorenjskem in da bi partizane dokončno uničili, je nemško poveljstvo v območjih, kjer so se pojavljali partizani, postavilo več novih postojank in močno okrepilo že obstoječe. Vse to je Nemcem omogočalo, da so lahko zelo hitro zbrali velike sile, tudi nekaj tisoč mož, in jih poslali v napad na partizane, kakor hitro so jih odkrili ali bili kakorkoli obveščeni o pojavu partizanov. Hkrati s temi ukrepi pa je nemška propaganda nenehno poudarjala, da so njihove policijske sile »bandite«, kot so imenovali nas, partizane, že skoraj povsem uničile in da bodo Gorenjsko v kratkem povsem očistile »roparskih komunističnih tolp«, kakor so tudi nazivali partizanske enote, nakar se bosta v deželo zopet vrnila red in mir. Obenem pa je nemška propa-

ganda prebivalstvo opozarjala na »nesmiselnost« odpora ter ga svarila pred podpiranjem »banditov« in sodelovanjem z njimi in pri tem grozila z najostrejšimi kaznimi in »trdotami«, ki bodo neusmiljeno zadele tiste, ki tega ne bi upoštevali.

Z vsem tem so hoteli Nemci še bolj zastrašiti prebivalstvo in še povečati vtis silne in nepremagljive nemške vojne sile. Seveda tudi zato, ker so pričakovali, da bodo partizani z nastopom lepšega vremena zopet začeli z borbenimi akcijami in napadi na njihove sile, kar so hoteli za vsako ceno preprečiti, še posebej ob dejstvu, da so bile tedaj partizanske sile na Gorenjskem dejansko dokaj šibke in maloštevilne. Po vsej Gorenjski je bilo v začetku pomladi 1942 komaj 7 ali 8 skupin ali čet, ki so štejele do največ 30 borcev. Vse so sodile v sestav Cankarjevega bataljona. Od teh so tri skupine bile na območju sedanje občine Škofja Loka. Iz teh treh skupin so se v aprilu formirale Selška, Loška in Poljanska četa.

Ob strašnem nemškem pritisku in terorju se tedaj niso izpolnili upi in pričakovanja, da se bodo z nastopom pomladi začele ponovno hitro povečevati in množiti partizanske enote z množičnim prilivom novih prostovoljcev v partizane. Tako je bil priliv novih borcev v partizane v marcu in aprilu resnično dokaj skromen. V nastajajočo Poljansko četo so se v tem času vrnili predvsem tisti borci — domačini, ki so zimo prebili razkropljeni po raznih zatočiščih in krajih, deloma tudi v Ljubljani in Dolomitih.

Priliv novih borcev

K nastajajoči Poljanski četi je 18. marca 1942 prišla iz Dolomitov skupina okrog 20 borcev, med katerimi je bilo nekaj Ljubljančanov, drugi pa so bili večinoma Gorenjci, ki so se bili poprej umaknili pred Nemci v Ljubljano. Pretežni del teh prostovoljcev je nameraval nadaljevati pot naprej

preko Jelovice na jeseniško območje za okrepitev tamkajšnjih partizanskih enot. Pot pa je kasneje nadaljevalo le pet borcev. Dne 21. marca zjutraj so namreč Nemci skupino, ki je bila v gozdu pod vasjo Vinharji, obkolili in napadli, pri čemer so ubili 7 borcev, enega pa ranjenega ujeli. Drugi so se potem vrnili v Dolomite ali pa se priključili Loški četi, med temi je bil tudi Josip Logar-Božo iz Siške. Nekoliko boljši pa je bil v tem času priliv novih borcev v Loško četo. V to četo je tedaj prišlo okrog 20 novih prostovoljcev, med njimi pet z območja Medvod in to Avgust Barle-Radovan, Stanko Barle-Dore, kasneje Savo, Rok Celar, Karel Notar-Kovač in Janez Kalan-Kosec, nekaj kasneje pa še Maks Mrzlikar-Gorjan in Jože Triler-Marko ter nadaljnjih sedem iz Ljubljane, in sicer Stane Starc-Fazan, Marjan Borštnar-Tarzan, Ivan Založnik-Vanja, Anton Potočnik-Vojteh, brata Frane Torkar-Slobodan in Miran Torkar ter Gregor Zupan-Sulc.

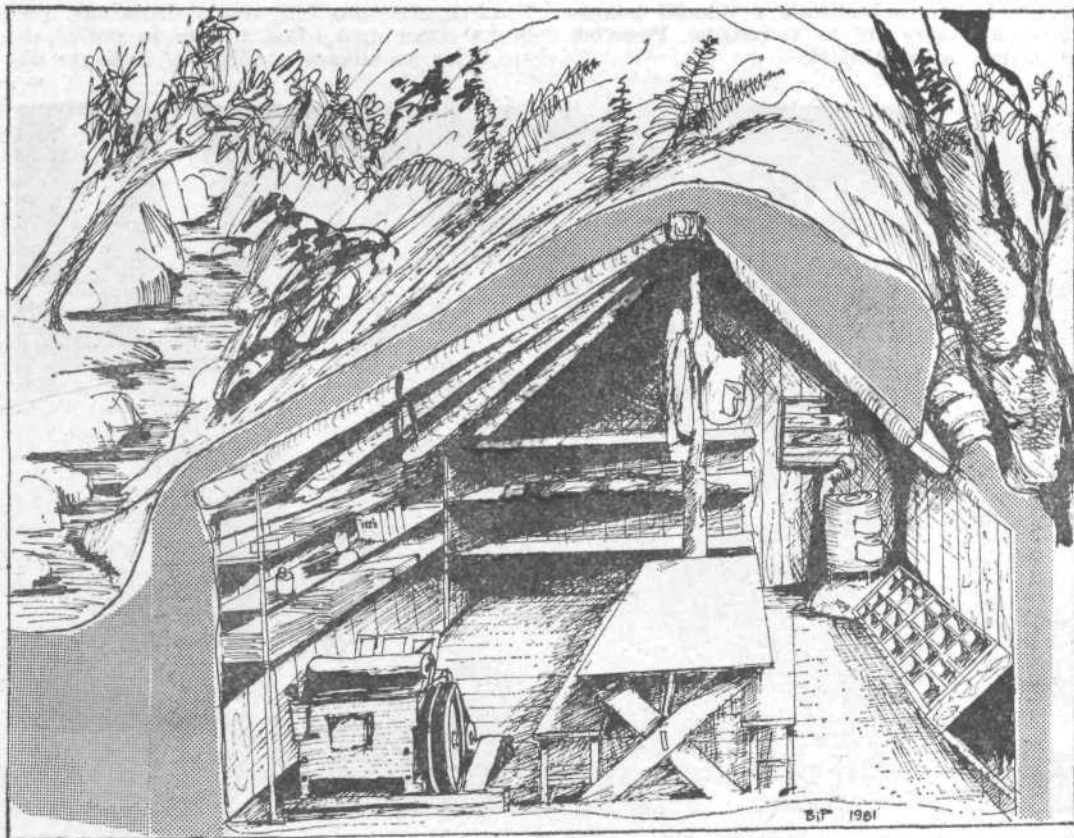
Na ponovni širok razmah narodnoosvobodilnega gibanja spomladi 1942 je gotovo računalo tudi glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, ki je z odredbo z dne 4. aprila 1942 izvedlo reorganizacijo partizanske vojske na Slovenskem ter iz obstoječih čet in bataljonov formiralo štiri grupe partizanskih odredov in imenovalo poveljstva — štabe grup odredov. Iz enot Cankarjevega bataljona je bila formirana I. (gorenjska) grupa odredov. Operativno območje te grupe je obsegalo celotno Gorenjsko in zahodni del slovenske Koroške. Za komandanta I. grupe odredov je bil imenovan Jože Gregorčič-Gorenjc, za politkomisarja pa Lojze Kebe-Stefan, ki sta bila do tedaj komandant in komisar Cankarjevega bataljona.

Cankarjev bataljon, to je 1. bataljon I. grupe odredov, ki je bil pod Stolom (Karavankami) in na Pokljuki, se je v juliju reorganiziral v Gorenjski odred z dvema bataljonom. Poveljstvo dotedanjega 1. bataljona (Cankarjevega) je postalo štab novega

(Nadaljevanje s prejšnje strani)

Januarja 1945 na Jelovici. Del partizanskih tiskarjev; z leve proti desni: Filip Lavriša-Savc, Jernej Novak, Orel Franci-Rožle, Založnik Johan-Dren, Kopač Franc in Turk Franc-Milan.

Skica tiskarne Donas, izdelane po pripovedi Francija Orla

Gorenjskega odreda. Prvi novoustanovljeni bataljon Gorenjskega odreda, ki sta ga tvorila prva in druga četa prejšnjega Cankarjevega bataljona, je operiral na levem bregu Save pod Stolom, drugi bataljon novega Gorenjskega odreda pa je deloval na področju Pokljuke in Jelovice. Ta bataljon je bil formiran iz prejšnje 3. čete Cankarjevega bataljona in iz borcev, ki mu jih je poslal štab I. grupe odredov v okrepitev (prišlo je okrog 20 borcev).

Ta dva bataljona sta potem v smislu sprejetih navodil, razen že obstoječega I., to je Cankarjevega bataljona, že aprila 1942 formirala nov II. bataljon I. grupe odredov, ali tako imenovani Poljanski bataljon, ki je bil podrejen neposredno štabu I. grupe odredov. Obenem sta imenovala štab Poljanskega bataljona, zatem pa ustanovila še dva odreda, in sicer Kokrškega in Gorenjskega, kar je bilo izvedeno v juniju oziroma v juliju.

Široko operativno območje

Za komandanta Poljanskega bataljona je bil imenovan španski borec Jože Krajc-Zakelj, za komisarja pa Maks Krmelj-Matija, tedaj sekretar rajona Skofja Loka (ta je zajemal Skofjo Loko s široko okolico in Poljansko ter Selško dolino. Poljanski bataljon je imel tri čete: Selško, Loško in Poljansko. Operativno področje Poljanskega bataljona je bilo zelo obširno. Obsegalo je ves desni breg Save z območji Šentvida, Medvod in Skofje Loke s široko okolico ter celotno Poljansko in Selško dolino (Operativno področje je torej omejevala Sava med Kranjem in Ljubljano in od Save preko Sorškega polja, Križne gore in Mohorja na Jelovico ter potem preko Ratitovca proti Petrovemu brdu na staro jugoslovansko-italijansko mejo in ob tej meji mimo Blegoša, Leskovic in Savodnja do Žirov, nato pa ob novi nemško-italijanski meji mimo Lučen po obronkih Polhograjskih Dolomitov mimo Topola proti Šentvidu nad Ljubljano).

Ker je bilo spomladi 1942 zboljšanje stanja in oživljanje osvobodilnega gibanja na Gorenjskem v veliki meri odvisno prav od aktivnosti partizanskih enot, ki pa so bile, kot že rečeno, dokaj šibke, se je zato Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet odločilo poslati na Gorenjsko večje število prostovoljcev iz Ljubljane, ki so spomladi 1942 množično prihajali v partizane v Dolomite. Tako sta v drugi polovici maja in v začetku junija prišli na Gorenjsko dve večji skupini borcev iz Ljubljane, skupno okrog 120, ki so bili potem dodeljeni v okrepitev posameznim četam in enotam. Te ljubljanske prostovoljce so iz Dolomitov pripeljali prek meje kurirji najprej v Loško četo, kjer je bila potem izvedena razdelitev le-teh v posamezne enote. Precejšen del teh prostovoljcev je bilo dodeljenih v vse tri čete Poljanskega bataljona, preostale pa so poslali naprej v okrepitev drugim partizanskim enotam na Gorenjskem, to je v Gorenjski in Kokrški odred.

Naši Poljanski četni, v kateri sem tedaj bil, je bilo dodeljenih okrog 25 prostovoljcev iz Ljubljane, približno enako število je bilo dodeljenih tudi v Loško in Selško četo. Precej teh prostovoljcev je bilo z območja Šiške in Dravelj, in sicer: Zdravko Marušič-Zivko, Stane Babnik-Nande, Dušan Gruden-Gavrik, Drago Nahtigal-Dabo, Bogo Flander-Klusov Joža, Ivan Klemenčič-Zane, Lojze Podobnik-Svejk, Stane Pustovrh-Skobec, Gregor Zupan-Sulc ter Ive Osredkar-Stipe. V Loško četo so tedaj med drugimi ljubljanci bil dodeljeni Ciril Tepina-Veverica, Jože Tepina-Franjo, Ludvik Blažica-Gubec in Franc Kovač-Brico, medtem ko sta v Selško četo odšla brata Savo Osredkar-Ciro in Radko Osredkar-Tedi.

Mladost in vojaška neizvežbanost

Resnici na ljubo moram povedati, da smo gorenjski partizani — vsaj v naši Poljanski četi — sprejeli novodošle partizane iz Ljubljane sicer z veseljem, vendar pa z določ-

nim nezaupanjem. Motila nas je predvsem njihova mladost in vojaška neizvežbanost, saj je bila večina med njimi takih, ki še niso služili vojske, niso pa tudi imeli izkušenj v bojih z Nemci. Toda zavoljo njihove borbenosti in junaškega vedenja v prvih spopadih z Nemci in pa velikega medsebojnega tovarištva je bilo to nezaupanje kmalu premagano in med nami so se razvili najbolj pristrčni in zaupni tovariški odnosi, ki so prerasli v trajno in najgloblje prijateljstvo. S ponosom ugotavljam, da nas upi v njihovo odločenost, v nobenem primeru ne kloniti pred sovražnikom, niso prevarali. Mnogi, lahko rečem — večina teh borcev — prostovoljcev iz Ljubljane, so izgubili življenje v borbah in spopadih z Nemci. Tisti pa, ki so bili po nesrečnem naključju ujeti, so se dostojno zadržali pred sovražnikom in niso klonili pred nobenim še tako hudim pritiskom, da bi izdali našo skupno stvar.

Po okrepositvi s prostovoljci iz Ljubljane je naša Poljanska četa še odločneje nadaljevala z raznimi vojaškimi akcijami, ki jih je že poprej začela izvajati. Enako tudi Selška in še zlasti Loška četa. Tako je konec maja 1942 pobuda zopet prišla v naše roke. S pogostimi akcijami in napadi, zlasti na manjše nemške patrole, smo namreč Nemce prisilili, da so manj križarili po vaseh in gozdovih, oziroma k temu, da so na obhode in zalezovanja začeli pošiljati pretežno le večje in dobro oborožene patrolje, ki so redkokdaj štejele manj kot 30 do 40 mož. To nam je omogočalo, da smo jih hitreje odkrivali in se jim laže izognili, če naše sile niso bile zadostne.

Tako so se v juniju naše akcije in napadi na sovražnika kar vrstili, enkrat tu, drugič tam, večkrat pa istočasno na več krajih hkrati, vedno pa precej daleč stran od taborišča čete, da se nismo po nepotrebnem izpostavljali njihovim koncentriranim napadom. Manjše skupine naše čete, ki so te akcije in napade izvajale, so tako imele večji maneverski prostor. Vse to se je dogajalo na raznih krajih operativnega območja naše čete, ki je obsegalo domala vso Poljansko dolino nekako od Brodov do Žirov, oziroma do tedanje italijansko-nemške meje, ki je segala od Blegoša mimo Žirov in Lučen po obronkih Dolomitov nekako do Črnega vrha nad Polhovim Gradcem. Podobno je bilo tudi v operativnem območju Loške čete, ki je segala od Črnega vrha ob meji do Šentvida.

Z vsem žarom v akcije

Vse te akcije smo izvajali v smislu navodil Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, češ da je tudi na Gorenjskem treba na vsak način ustvariti pogoje za ponovno množično vstajo, začeti z osvobajanjem posameznih krajev in področij ter z mobilizacijo v partizane. Enako torej, kot se je dogajalo v sosednji ljubljanski pokrajini, kjer je tedaj osvobodilno gibanje doživljalo silen vzpon. Po vesteh, ki sta nam jih prinašala iz Dolomitov naša kurirja, borca Poljanske čete Janez Šubic, Narigarjev z Bukovega vrha in Valentin Hren-Ključek iz Zadobja pri Lučnah, naj bi bili tedaj partizani v ljubljanski pokrajini osvobodili vrsto krajev in tudi širša področja. Te vesti so nam bile v silno spodbudo ter so nam vlivale borbenost in pogum. Novice, ki sta nam jih prinašala kurirja, pa naj so bile še tako neverjetne, smo kar požirali. Pripovedovala sta, kaj vse se dogaja v Dolomitih, na Notranjskem in Dolenjskem, pod Krimom in drugod. Med drugim sta nam dejala, da italijanska vojska zapušča pod partizanskim pritiskom ne samo manjše in izpostavljene, temveč tudi močne postojanke, da partizani napadajo Ljubljano itd., itd. Jasno je, da nismo hoteli zaostajati tudi mi, gorenjski partizani. Po takih novicah iz Dolomitov in z Dolenjskega smo še z večjim žarom odhajali v akcije, z upanjem, da bomo kmalu tudi mi uspeli osvoboditi posamezne kraje in z mobilizacijo razširiti svoje vrste.

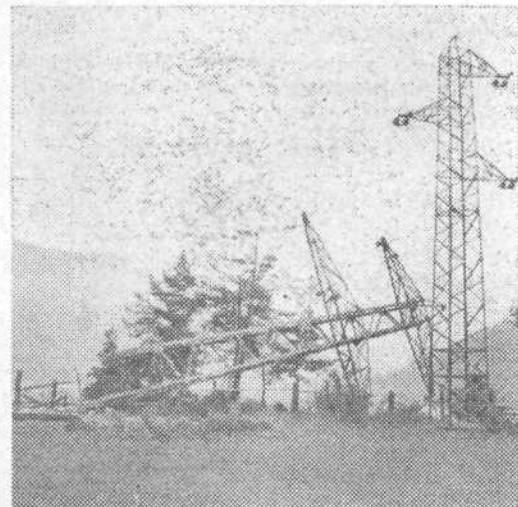
(Nadaljevanje na naslednji strani)

Grad Begunje, zloglasna nemška jetnišnica in mučilnica slovenskih rodoljubov

Jeseniška četa je v noči na 5. 8. 1941 razstrelila akvadukt za elektrarno v Zasipu pri Bledu

Borci Jeseniške čete so 14. 9. 1941 razstrelili električni daljnovod pri Blejski Dobravi

